

попиту за рахунок державних закупівель з пріоритетом екологічних складових.

У подальшому планується теоретично узагальнити наукові підходи до трактування поняття «зелена економіка» як стратегічної імперативи управління розвитком логістичних систем у контексті глобальних екологічних трансформацій.

Інформаційні джерела:

1. Dźwigoł H., Kwilinski A., Trushkina N. Green Logistics as a Sustainable Development Concept of Logistics Systems in a Circular Economy. Proceedings of the 37th International Business Information Management Association (IBIMA), 1-2 April 2021. Cordoba, Spain: IBIMA Publishing, 2021. P. 10862-10874.

2. Dźwigoł H., Trushkina N., Kwilinski A. The Organizational and Economic Mechanism of Implementing the Concept of Green Logistics. Virtual Economics. 2021. Vol. 4. No. 2. P. 74-108. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.02(3)).

3. Trushkina N. Green economy in the conditions of modern challenges: conceptual frameworks. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2022. Vol. 1. No. 1. P. 1-6. <https://doi.org/10.46299/j.isjmf.20220101.1>.

4. Trushkina N. Green investments as a nontraditional source of financing the development of the Czech national logistics system. Moderní aspekty vědy: XVI Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 453-466.

УДК 639.4(330.837.1: 341.01)

Г.О. Тютюнник, канд. екон. наук, н.с. відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів (*ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень» НАН України*)

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПОВОЄННОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Аквакультура як багатофункціональна галузь укладає в себе можливості досягнення сукупності соціо-економіко-екологічних цілей: зменшує залежність від природних рибних запасів, сприяє зайнятості населення, розвитку малого та середнього бізнесу, має економічний, а інколи й естетичний інтерес (штучні перли, акваріумні рибки) для людини тощо.

За попередніми оцінками обсяг додаткової рибної продукції аквакультури в Україні може скласти не менше 100 тис. тонн за умови комплексного організаційно-економічного забезпечення сектору, що базуватиметься на його конкурентних перевагах внутрішнього та зовнішнього ринків. Україна прагне використовувати передові знання ЄС в цій галузі для прискорення системних реформ у своїх прибережних районах, а також для сприяння розвитку міжнародного співробітництва на основі спільного бачення, цінностей і принципів.

У 2021 році 6,87 % експорту України у сфері риби та рибної продукції припало на експорт у країни Середземномор'я, 5,26 % - у країни ЄС Середземноморського регіону (Греція, Італія, Мальта, Франція, Іспанія). Тобто майже весь експорт направлений на Середземноморський регіон був спрямований у країни ЄС. Це підтверджує факт зацікавленості цих країн у продукції українського виробництва. Необхідним є розгляд основних видів продукції рибного господарства, аквакультури та марикультури у яких зацікавлені країни ЄС, а також імпорту інших країн ЄС (Хорватія, Словенія), що дасть змогу розробити рекомендації із використання високого водно-кліматичного потенціалу України задля підвищення об'ємів імпорту рибогосподарської продукції України у європейських торговельних потоках.

На даний момент Україна більш ніж на 80% у частині споживання риби та рибної продукції є імпортозалежною державою та потребує нарощування власного виробництва рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки. У 2021 році, 6,99 % імпорту в Україні у сфері риби та рибної продукції припало на імпорту із країн Середземномор'я. При цьому 2,77 % припадає тільки на країни ЄС Середземноморського регіону (Греція, Хорватія, Італія, Франція, Іспанія). Необхідним є визначення основних видів продукції від яких Україна є імпортозалежною та розробка шляхів обміну досвідом у сфері рибальства, аквакультури та марикультури між Україною та країнами Середземномор'я задля створення умов підвищення продовольчої безпеки України.

В Україні існує велика кількість підприємств даної галузі, однак в цілому марикультура перебуває на початковій стадії розвитку та потребує розширення досліджень, що є базисом вирішення проблем розвитку блакитної економіки і фактором становлення нашої держави як морської. Для її ефективного функціонування та вирішення організаційних, економічних та законодавчих питань необхідним є розробка продуманої інституціональної системи в контексті вимог ЄС. В положеннях Морської природоохоронної стратегії України від 11

жовтня 2021 р. № 1240-р. визначається, що потенційний розвиток галузі аквакультури разом із забезпеченням населення морськими харчовими продуктами сприятиме відтворенню ресурсного потенціалу та сталому розвитку країни. Основними механізмами з досягнення стратегічних цілей і пріоритетних завдань визначаються:

- вдосконалення нормативно-правової бази для впровадження державної політики у сфері охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів, розвитку рибальства та марикультури Азово-Чорноморського басейну;

- узгодження її з вимогами Угоди про асоціацію, а також інших міжнародних договорів, Стороною яких є Україна;

- започаткування програмних засад з поетапного оздоровлення та досягнення і підтримки «доброго» екологічного стану морського середовища.

В статті 1 Закону України «Про аквакультуру» визначається, що аквакультура (рибництво) є сільськогосподарською діяльністю із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації морських організмів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг. В третьому розділі Закону України «Про аквакультуру» Організація діяльності у сфері аквакультури (стаття 13) визначаються напрями та види аквакультури. Відповідно цим напрямам, аквакультура може здійснюватися з метою:

- отримання товарної продукції аквакультури та її подальшої реалізації (товарна аквакультура);

- штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів;

- надання рекреаційних послуг.

Серед напрямів аквакультури відокремлено товарну аквакультуру, відтворювальну, рекреаційного спрямування. Однак, аквакультура можна класифікувати із врахуванням розвитку ринкових відносин та більш конкретизовано відповідно до таких напрямів як:

- Некомерційна аквакультура (відтворювальна – відтворення та збільшення кількості зникаючих, в т.ч. в результаті промислової діяльності водних організмів; санітарна – культивування водних організмів для очищення прибережних вод);

- Комерційна (вирощування в комерційних цілях);

– Санітарно-товарна (культивування для очищення прибережних вод, з подальшим їх комерційним використанням).

Положення ветеринарного контролю сектору аквавиробництва розкриті в низці нормативно-правових актів, що достатньо ускладнює вирішення правових питань. В основному Законі України «Про аквакультуру» ці питання не висвітлені, натомість багато з них зазначено в ще не введеному в дію Законі України «Про ветеринарну медицину». Закон ще потребує доопрацювань, зокрема обґрунтування особливостей аквакультурного та марикультурного виробництва. Необхідним є формування систематизованого законодавчого підґрунтя щодо ветеринарно-санітарних заходів (зокрема у секторі аквавиробництва) з урахуванням міжнародних зобов'язань України, із врахуванням Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, вимог нормативно-правових актів Європейського Союзу та їх подальшої імплементації об'єкту введення в дію Закону «Про ветеринарну медицину» (ст. 26, 43, 44, 47, 54). Закон визначає правові та організаційні засади здійснення діяльності у сферах забезпечення захисту здоров'я та благополуччя тварин, ветеринарної практики, виробництва та обігу ветеринарних препаратів, побічних продуктів тваринного походження [1]. Закон містить достатньо змістовні положення, однак не враховує марикультурне виробництво.

Ветеринарно-санітарні правила і норми в секторі аквавиробництва встановлюються відповідно до вимог Конституції України [2], законів України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин» [3], «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» [4], «Про захист прав споживачів» [5], «Про санітарно-епідеміологічне благополуччя населення» [6], «Про ветеринарну медицину» [1], Інструкції щодо профілактики та боротьби з інфекційним гематопоетичним некрозом риб, затверджена наказом Міністерства економіки від 29.04.2021 р. № 895-21 [8] і інших нормативних актів. Ці нормативно-правові акти також нараховують положення щодо передачі хвороб через рибу людині і тваринам, недопущення в їжу і корм недоброякісної, забрудненої хімічними і біологічними токсинами рибопродукції [9].

В основному Законі України «Про аквакультуру» відсутні положення щодо ветеринарного контролю та нагляду. Порядок проведення ветеринарно-санітарного контролю згідно ЗУ «Про аквакультуру» відбувається на підставах зарегламентованих положень

Закону України «Про ветеринарну медицину» [1, 9, 10]. Відбувається перенаправлення до іншого нормативно-правового акту, в якому відсутні норми щодо здійснення інших видів контролю, а саме:

- контроль за поданням звітної інформації щодо обсягів загального аквавиробництва;

- контроль за діяльністю суб'єктів аквавиробництва немісцевих та чужорідних видів гідробіонтів;

- контроль за діяльністю моніторингу, аудиту, нагляду, перевірок в сфері аквавиробництва;

- контроль громадських інспекторів за законністю провадження аквавиробництва як самостійної сільськогосподарської діяльності;

- контролю щодо дотримання норм відповідних зон аквавиробництва;

- контроль за дотриманням законодавства суб'єктами аквавиробництва.

Відсутність положення про аудит та моніторинг тісно переплітається з питанням ветеринарного контролю. Оскільки, проведення штучного відтворення водних біоресурсів для їх вселення у водний об'єкт для аквавиробництва обов'язково потребує подання відповідних документів, одним з яких є ветеринарний документ про відсутність небезпечних захворювань у господарствах, з яких здійснюється перевезення об'єктів відтворення [11]. Реалізація продукції аквавиробництва допускається лише за наявності: сертифікату відповідності, ветеринарного свідоцтва, реквізитів гігієнічного сертифікату в сертифікаті відповідності.

Деякі деталі питання ветеринарного контролю розкриваються у Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [12]. Відповідно до стаття 22. Вимоги до органічної аквакультури та виробництва органічних морських водоростей, додатковими вимогами до органічної аквакультури є:

- заборона використання синтетичних алопатичних ветеринарних лікарських засобів та антибіотиків, крім випадків, коли застосування фітотерапевтичних, гомеопатичних чи інших продуктів є недоцільним;

- дозволяється використання імунологічних ветеринарних препаратів;

- дозволяється використання ветеринарних засобів для захисту здоров'я людей і тварин відповідно до законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

У разі використання ветеринарних лікарських засобів інформація про дату лікування, діагноз, дози та назву лікарського засобу та інша відповідна інформація повинна надаватися органу сертифікації.

Іншим нормативно-правовим актом, в якому визначаються положення про ветеринарний контроль у секторі аквавиробництва є Наказ Мінагрполітики «Про затвердження деяких нормативно-правових актів щодо карантинування тварин та центрів збору тварин» [13]. В Наказі визначені положення про здійснення ветеринарно-санітарного обстеження та необхідних оброблень у карантинних пунктах аквавиробництва.

Окрім удосконалення існуючого нормативно-правового базису, цінним є розробка та реалізація програм у досягненні стратегічних цілей Морської природоохоронної стратегії України. Однією з таких цілей є збалансоване використання та відтворення водних біоресурсів і розвитку марикультури, відродження популяції особливо цінних промислових видів риб [14, 15, 16]. Таким документом може бути Програма щодо моніторингу та екологічної сертифікації територій доцільності розміщення морських та акваферм, результатом чого стане визначення зон виробництва продукції аквакультури та внесення доповнень щодо оцінення екологічної складової у Методиці визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України для цілей аквакультури (марикультури).

Інформаційні джерела:

1. Верховна Рада України (2022). Закону України «Про ветеринарну медицину». Редакція від 27.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-IX#Text>

2. Верховна Рада України (1996). Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Верховна Рада України (2017). Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 31, ст.343 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#n2>

4. Верховна Рада України (2015). Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 24, ст.171 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-19#Text>

5. Верховна Рада України (1991). Закон України «Про захист прав споживачів». Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 30, ст.379. Редакція від 01.08.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

6. Верховна Рада України (1994). Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218. Редакція від 14.01.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

7. Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (2021). Інструкція щодо профілактики та боротьби з інфекційним гематопоетичним некрозом риб, затверджена наказом Мінекономіки від 29.04.2021 р. № 895-21 <http://document.vobu.ua/doc/4534>

8. Кононенко, Р. В., Шевченко, П. Г. Кондратюк, В. М., Кононенко І. С. (2016). Інтенсивні технології в аквакультурі. К. : «Центр учбової літератури». 410 с.

9. Верховна Рада України (2013). Закон України «Про аквакультуру». Відомості Верховної Ради (ВВР), № 43, ст.616. Редакція від 02.03.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17#Text>

10. Кожура Л. О. Особливості правового регулювання сфери аквакультури в Україні. Юридичний вісник. Одеса : Гельветика .2021. № 1. С. 132-137.

11. Оверковська, Т. (2019). Правові засади охорони водних біоресурсів у сфері аквакультури. Агарне право, Вип. 9. С. 122-126.

12. Верховна Рада України (2018). Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII. <https://ips.ligazakon.net/document/T182496?an=1>

13. Міністерство аграрної політики та продовольства України (2022). Наказ «Про затвердження деяких нормативно-правових актів щодо карантинування тварин та центрів збору тварин» від 24 червня 2022 р. за N 698/38034. <https://ips.ligazakon.net/document/RE38034?an=1>

14. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Морської природоохоронної стратегії України: прийнятий 11 жовтня 2021 р. № 1240-р [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 29.10.2021. – Офіц. вид. К., 2021 р. № 82. стор. 113. стаття 5280. код акта 107767/2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-%D1%80#Text>

15. Stepanova A.N. (2019). Development of aquaculture and fish breeding in the Azov and Black Sea basin. Aquaculture, mariculture and artificial reproduction. Proceedings of AzNIIRKH. 2, 175-177. Retrieved from <http://azniirkh.ru/publikatsii/trudyi-azniirh-rezultaty-rybohozyaystvennyih-issledovaniy-v-azovo-chernomorskom-bassejnye/>

Проект Постанови Кабінету Міністрів України Про затвердження порядків надання в користування на умовах оренди частини рибогосподарського водного об'єкта для цілей аквакультури, акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, а також визначення її меж (координат) для цілей морської аквакультури: прийнятий 15 березня 2019 р. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/npa/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-poryadkiv-nadannya-v-koristuvannya-na-umovah-orendi-chastini-rybogospodarskogo-vodnogo-obyekta>